

СТАНОВЛЕННЯ І РОЗВИТОК ПРИКОРДОННОГО СПІВРОБІТНИЦТВА РЕГІОНУ

Лизанець О.В.

В статті розглянуто окремі аспекти прикордонного економічного співробітництва між країнами Центральної і Східної Європи. Узагальнено етапи становлення та розвитку прикордонних економічних відносин та транскордонного співробітництва регіону з сусідніми та прилеглими до них країнами.

Кількість бібліографічних посилань – 17, мова – українська.

Ключові слова: *прикордонні економічні відносини, транскордонне співробітництво, країни Центральної і Східної Європи, сусідні країни, регіон.*

ВСТУП

Прикордонні економічні відносини мають тривалу історію розвитку. Значний інтерес для аналітиків представляє вивчення досвіду прикордонних економічних відносин у складний в політичному відношенні період, які мали місце між країнами Центральної і Східної Європи в 50-80-і рр. ХХ ст. Надзвичайно важливим аспектом оцінки розвитку прикордонних економічних відносин в усіх регіонах є розгляд процесу їх становлення. Так в одних регіонах етапи розвитку прикордонних відносин є однотипними, а в інших вони можуть мати дещо видозмінену тривалість та назву.

Проблеми прикордонних економічних відносин як і транскордонного співробітництва викликають все більшу зацікавленість науковців і стають об'єктом досліджень у вітчизняній практиці. Ці проблеми є багатограними і реалізуються як специфічна сфера зовнішньоекономічної, політичної, соціальної, екологічної, культурно-освітньої та інших видів діяльності. Їх здійснення на регіональному рівні характеризується рядом особливостей: наявністю кордону і необхідністю його облаштування, спільним використанням природних ресурсів і, відповідно, спільним вирішенням проблем екологічної безпеки, більш широким взаємним спілкуванням населення сусідніх держав тощо.

З врахуванням зазначеного актуальним є дослідження теоретичних підходів щодо сутності і цілей прикордонного співробітництва, вивчення досвіду такої співпраці, аналіз і оцінка загальних тенденцій, які в наукових дослідженнях висвітлені недостатньо. -

Значний внесок у вивчення питань становлення та розвитку прикордонного співробітництва України та її регіонів здійснили вітчизняні науковці Н. Б. Даниленко, Ю. Г. Козак, В. В. Козик, Д. Г. Лук'яненко, Ю. В. Макогон, Н. А. Мікула та ін. Дослідження питань зовнішньоекономічних зв'язків прикордонних регіонів знайшло відображення у працях М. І. Долішнього, Б. І. Дяченка, М. А. Лендела, А. Г. Мазура, В. П. Мікловди, М. І. Пітолича, С. В. Сембера та ін.

Методологічна основа написання статті базується на прийомах економічних досліджень: метод наукової абстракції, діалектичний метод досліджень процесів і явищ у їх взаємозв'язку і розвитку, метод порівнянь.

Мета статті – розглянути окремі аспекти співпраці з країнами Центральної і Східної Європи, а також узагальнити етапи розвитку прикордонного регіонального співробітництва.

Стаття побудована таким чином: у першому розділі розглянуто окремі аспекти прикордонних економічних відносин в країнах Центральної і Південно-Східної Європи, у другому – узагальнено етапи розвитку прикордонного співробітництва Закарпатської області з суміжними країнами.

1 ОСОБЛИВОСТІ ПРИКОРДОННОЇ СПІВПРАЦІ КРАЇН ЦЕНТРАЛЬНОЇ І СХІДНОЇ ЄВРОПИ

Прикордонне співробітництво – погоджені дії місцевої влади, постійних жителів, юридичних осіб і визначених об'єктів (у т.ч. перетинання кордону за спрощеними правилами), дозволені у визначеній зоні (найчастіше від 15 до 50 км) по обидва боки міждержавного кордону, також відповідно до національного законодавства і міждержавних угод, (наприклад, прикордонна торгівля)" [12, с. 457]. Однак, в економічній енциклопедії не подається визначення поняття „прикордонне співробітництво”, а тільки „прикордонна торгівля”, у відповідності до якого, – це „вид міжнародного товарообміну, що здійснюється торговельними організаціями і фірмами прикордонних районів з іноземними партнерами прилеглих держав; форма взаємовигідної співпраці, що сприяє зростанню товарообігу, розширенню міжнародного поділу праці, кооперації виробництва. Основою взаємного обміну є переважно товари і послуги, вироблені за рахунок місцевих ресурсів” [5, с. 67]. В цьому ж виданні стверджується, що у новітній історії

Україні прикордонна торгівля як форма співробітництва виникла в 1973-1975 рр. (ще в рамках СРСР) на основі угод між обласними спілками споживчої кооперації України, Чехословаччини; з 1980 р. здійснювалася також за угодами між обласними організаціями державної торгівлі прикордонних областей цих країн.

На нашу думку, таке визначення прикордонного співробітництва має звужений характер, оскільки у прикордонних економічних відносинах ще в період командно-адміністративної системи приймали участь також неприкордонні території (райони, міста) суміжних держав, відстань між якими перевершувала 100-км зону.

Відмітимо, що прикордонні економічні відносини в країнах Центральної і Південно-Східної Європи почали активно розвиватися після завершення повоєнної відбудови і встановлення нових кордонів. Перші спроби розвитку прикордонних економічних відносин припадають на 50-ті роки минулого століття, які як правило охоплювали різні сфери економічного життя прикордонних регіонів суміжних країн [1, с.20-32].

В 1952 р. було підписано першу угоду між польським воєводством Зелена гура і німецьким округом Франкфурт-на-Одері про економічну співпрацю у вирішенні проблем водного господарства суміжних територій. В цьому ж році між тим же польським воєводством і німецьким округом Коттбус, а також між воєводством Щецин і німецькими округами Найбранденбург і Росток були укладені угоди про початок розвитку товарообмінних операцій в рамках, так званої, „регіональної” торгівлі.

В 1956 р. був розроблений перший комплексний план прикордонної співпраці між німецькими округами Дрезден, Коттбус, Франкфурт-на-Одері, Найбранденбург і Росток та польськими воєводствами: Вроцлавським, Познанським, Зеленогурським, а також Щецинським і Кашмінським.

Отже, на початок 60-х років ХХ ст. в країнах Центральної і Східної Європи (ЦСЄ) прикордонне економічне співробітництво вже стало однією з дієвих форм економічної співпраці господарських суб'єктів суміжних територій двох або декількох країн ЦСЄ.

З 1965 р. розпочалась і така форма економічної співпраці на прикордонних територіях, як обмін трудовими ресурсами. Так, незайняті працівники з Вроцлавського воєводства були працевлаштовані на підприємствах легкої промисловості Дрезденського округу. При цьому, польським робітникам на рівні з німецькими надавалось право на медичне обслуговування, а також на отримання інших соціальних благ.

В 70-х роках ХХ ст. розпочинається новий етап у розвитку прикордонних економічних відносин в країнах Центральної і Східної Європи. Економічна співпраця переходить з екстенсивних у інтенсивні форми економічної взаємодії. Впроваджуються нові прогресивні форми співпраці: міжнародна виробнича кооперація та інтеграція. Так, в 1972 р. договір про виробничу кооперацію підписали заводи по виготовленню конденсаторів з німецького міста Герліц і польського міста Єгоржелец. Така угода дала можливість значно збільшити випуск продукції на обох підприємствах.

За аналізований період в прикордонних регіонах цих країн відбувається інтенсивний розвиток економічних відносин у нарощуванні виробничої інфраструктури. Це проявилось у розбудові прикордонних залізничних вузлів, прокладанні трубопроводних магістралей і в будівництві гідротехнічних комплексів.

У 80-х роках минулого століття в прикордонних економічних відносинах між країнами Центральної і Східної Європи спостерігалось значне розширення кількісних і якісних показників економічної співпраці, в тому числі й в науково-технічній сфері. Результатом такої співпраці стала розробка нових високотехнологічних товарів, що були в певній мірі конкурентоспроможні на міжнародному рівні. Поглибленню економічної співпраці в значній мірі сприяло прийняття нових законодавчих актів щодо вдосконалення механізму зовнішньоекономічної діяльності, що в свою чергу вплинуло на активізацію прикордонного економічного співробітництва.

Наприкінці 80-х років ХХ ст. в країнах ЦСЄ почала зростати соціально-політична напруженість, яка завершилась тим, що наприкінці 1989 р. в деяких країнах цього регіону відбулась зміна соціально-економічних устроїв. Вона вплинула і на розвиток прикордонного економічного співробітництва. Нові політичні сили, які прийшли до влади почали орієнтувати свою зовнішньоекономічну діяльність у бік країн Європейського Союзу (ЄС). З розпадом Європейського союзу та СРСР завершився другий етап розвитку прикордонних економічних відносин в Центрально-Східній Європі. В результаті розпочався об'єктивний процес пошуку і розробки нової моделі прикордонних економічних відносин.

2 ЕТАПИ РОЗВИТКУ ПРИКОРДОННОГО СПІВРОБІТНИЦТВА ЗАКАРПАТТЯ З СУСІДНІМИ КРАЇНАМИ

Прикордонне співробітництво Закарпатської області із сусідніми територіями суміжних держав у 1945-1990-х рр. характеризується певними особливостями. Практичним початком прикордонного співробітництва на заході колишнього СРСР послужило становлення стабільних кордонів між суміжними країнами, які обрали шлях соціалістичного будівництва. Цьому сприяло підписання 12 грудня 1943 р. договору про дружбу, взаємну допомогу і повоєнне співробітництво між СРСР і Чехословацькою республікою (ЧССР) щодо визначення взаємовідносин між ними на два десятиліття, у 1945 р. про дружбу і взаємодопомогу в повоєнному співробітництві СРСР і Польщею (ПНР) та Угорською республікою (УНР) [9, с. 232].

Уже в перші повоєнні роки незважаючи на майже непрозорий режим кордонів, спостерігалось взаємне прагнення громадськості, населення прикордонних областей, округів, воєводств, повітів до встановлення або ж відновлення безпосередніх контактів. Зазначимо, що вся друга половина 40-х років – і переважно перша половина 50-х років ХХ ст. були зайняті європейськими країнами соціалістичного спрямування вирішення завдань з ліквідації

наслідків війни і відновлення народного господарства. З іншого боку, в цей час відбувалося помітне переселення людей, особливо в прикордонних районах сусідніх країн, яке також вимагало часу для свого здійснення. Причини та характер того переселення не завжди були обґрунтованими та гуманними [16].

У результаті вирішення цілого ряду складних економічних і соціальних питань у середині кожної з країн склалися сприятливі передумови для налагодження прикордонного економічного співробітництва. На початку 50-х років минулого століття, прикордонні контакти закарпатських (Україна), східнославацьких (Чехословаччина) і саболч-сатмарських (Угорщина) трудових колективів мали переважно пізнавальний характер. Первинною формою прикордонних зв'язків було ділове листування між партійними органами, державними установами та громадськими організаціями з різних питань і сфер спільної діяльності, обмін вітальними телеграмами, листами з нагоди національних свят та ін. [15, с. 9-31].

Встановлення прикордонних зв'язків між Закарпатською областю та Східнославацьким краєм припадає на початок 1950-х років, які в основному зводились до участі трудящих обох країн в естафетах дружби. Обмін естафетами проходив на радянсько-чехословацькому кордоні, поблизу м. Ужгорода, на організованих мітингах, присвячених цій події.

Окремі науковці відмічають, що оцінки цих процесів з точки зору сьогоденних деяких дослідників, які виростили в умовах посткомуністичних трансформаційних процесів, є або дуже критичними, або поміркованими. Однак історії не можна ні зміни ні переписати. Тому виклад та оцінка у повоєнний період науковцями Ужгородського відділу Інституту світової економіки та міжнародних відносин, як відмічають вони, подається як об'єктивна дійсність без політичних оцінок. Адже всі ці процеси відбувалися в рамках існуючих режимів і в той час не могли бути інакшими [14, с. 46-63].

На початок 1950-х років закладаються міцні прикордонні стосунки між Закарпатською та Саболич-Сатмарською областю (Угорщина), суміжними областями Угорщини (УНР) і Чехословаччини (ЧССР) та дружні зв'язки із Бая-Марською областю (Румунія (СРР)).

У 1956 р. в ЦК КПРС і Радянський Уряд прийняли погоджене з партіями і урядами європейських соціалістичних країн рішення про встановлення прикордонних дружніх зв'язків між областями СРСР і воєводствами, округами, областями і повітами ПНР, ЧССР, УНР, СРР. Відповідні рішення були прийняті також партійними органами прикордонних регіонів, було визначено прикордонні контактні зони. Зокрема у вересні-жовтні 1956 р. були укладені договори між Закарпатською областю (УРСР), Східнославацьким краєм (ЧССР), Саболич-Сатмарською областю (УНР), Сату-Марським повітом (СРР). Внаслідок цього формувалась певна правова база для налагодження регулярних ділових прикордонних зв'язків.

На початку 60-х років ХХ ст. у практику прикордонних контактів увійшло спільне обговорення і складання обкомами партій річних планів прикордонного співробітництва, а пізніше вони склалися на два роки. Таким чином, у стосунки між прикордонними регіонами вводилася плановість, при цьому була можливість врахувати більш тривалу перспективу, процеси ставали контрольованими, ефективними. Оскільки регулювання прикордонних зв'язків покладалося центральними партійними органами на обласні комітети партії, їх було прийнято називати зв'язками по лінії місцевих партійних органів.

У цілому, аналізуючи розвиток прикордонного співробітництва, особливо з огляду на диверсифікацію його форм, акцентуючи увагу на прикордонне економічне співробітництво в період кінця 40-х – початку 90-х рр. ХХ ст., його можна поділити на два етапи [17, с. 21-107].

Перший етап прикордонного співробітництва бере відлік з кінця 40-х – початку 50-х рр. і завершується наприкінці 60-х рр. минулого століття. Для цього етапу характерним є те, що переважали форми співробітництва, які не вимагали спеціального механізму регулювання прикордонних процесів, могли існувати без застосування валютних розрахунків, які б не суперечили жорсткій монополії держав на зовнішньоекономічну діяльність і які б відповідали інтересам сусідніх країн у їх планово-економічному розвитку і програмам соціалістичної економічної інтеграції.

На першому етапі функціонування прикордонного співробітництва існували такі форми, як обмін передовим досвідом роботи в різних напрямках і галузях діяльності; надання всебічної допомоги партнерами один одному на безвалютній основі через встановлення прикордонного товарообміну, торгівлі між торговельними організаціями прикордонних областей. Набуло особливої актуальності прикордонне співробітництво у розвитку і взаємодії прикордонної транспортної інфраструктури. Тому перший „доінтеграційний” етап прикордонного співробітництва, який здійснювався у простих формах взаємозв'язку, відіграв важливу роль у зміцненні стосунків між колективами суміжних прикордонних територій, став важливою передумовою переходу до наступного етапу в прикордонному економічному співробітництві – „інтеграційного”.

Другий етап у розвитку прикордонного співробітництва бере свій початок у 1971 р. і пов'язаний з прийняттям країнами-членами Ради Економічної Взаємодопомоги (РЕВ) Комплексної програми дальшого поглиблення і удосконалення співробітництва та розвитку соціалістичної економічної інтеграції. Цей етап, як стверджують науковці, продовжувався до 90-х рр. ХХ ст. [7, с. 235]; [4, с. 119-125].

Особливість етапу полягала в тому, що форми прикордонних зв'язків усе більше охоплювали виробничу, науково-технічну сферу, активно сприяли процесам реалізації інтеграційних програм у рамках співробітництва країн-членів РЕВ. Набув поширення обмін передовим виробничим досвідом, динамічно зростала прикордонна торгівля, налагоджувалися прямі виробничі зв'язки, пробивала собі дорогу міжнародна кооперація, спільна виробнича

діяльність. При цьому, транспортна прикордонна інфраструктура нарощувала потужності і забезпечувала наростаючі обсяги опрацювання і перевезення експортно-імпорتنих і міжнародних транзитних вантажів.

На цьому етапі поглиблювався зміст форм прикордонних і транскордонних зв'язків, які існували до того. Вони стабілізувалися, переводили на планову основу співробітництво на базі річних та дворічних планів. Здійснювалася реконструкція залізничних і автомобільних підходів на кордонах, будувалися гідротехнічні прикордонні об'єкти, міжнародні високовольтні лінії електропередач, а також мережа транзитних газо-, нафтопроводів та об'єктів, що забезпечували їх функціонування.

Упродовж всього періоду прикордонного співробітництва Закарпаття із суміжними територіями адміністративних одиниць сусідніх держав найбільш стабільною і ефективною формою зв'язків із закордоном виявив себе обмін набутих, кращим досвідом в усіх галузях діяльності. Практика вивчення запозичення кращого зарубіжного досвіду і впровадження його на своїх підприємствах і установах мала численні приклади, які засвідчували їх доцільність і ефективність [8, с. 107-310].

Важливою формою розвитку прикордонного співробітництва Закарпаття з суміжними територіями сусідніх країн у цей період є прикордонна торгівля, її динамічний розвиток, які набували всебічного розширення завдяки тому, що товарообмінні операції могли здійснюватись в розрахунках на безвалютній основі. Тобто, прикордонна торгівля як і інші первинні форми прикордонного співробітництва (обмін досвідом, взаємодопомога), здійснювалася не чіпаючи принципи монополії держави на зовнішньоекономічну діяльність. Основою взаємного обміну є переважно товари і послуги, вироблені за рахунок місцевих ресурсів. Прикордонна торгівля потребує створення інфраструктури міжнародних господарських контактів, міждержавних органів регіональної співпраці, спільних інформаційних систем, міжрегіональних асоціацій ділового співробітництва, організації спільних ярмарків тощо, а також гармонізації законодавства, яке регулює економічні зв'язки між прикордонними областями, спрощення процедури прикордонного, митного та імміграційного контролю щодо громадян, які постійно проживають у цих областях.

Дослідження свідчать, що перший договір на прикордонний товарообмін був підписаний Закарпатською облспоживспількою і кооператорами Саболч-Сатмарської області Угорщини у м.Ніредьгаза у 1972 р. в обсязі 360 тис. крб. З кооператорами Східнословачького краю (ЧССР) Закарпатська облспоживспілька першу угоду підписала на суму 270 тис. крб. у 1974 р. Перша угода між кооператорами Закарпаття і Сату-Марського повіту Румунії про товарообмін в сумі 210 тис. крб. підписана в 1976 р. [4, с. 121]; [3, с. 125-132].

У подальшому, у другій половині 80-х рр. ХХ ст. у часи перебудови, прикордонна торгівля, як і деякі інші форми прикордонних зв'язків здійснювалася на базі нових законодавчих актів прийнятих у 1986 р. У відповідності з ними було розширено права організацій, у тому числі і торговельних, за якими їм дозволялося здійснювати товарообмінні операції на умовах прямих зв'язків, тобто без участі і втручання у ці справи посередника, вищої інстанції.

З урахуванням того, що залізничний транспорт був основним у перевезенні радянсько-угорських вантажів, були відкриті нові станції на кордоні Батьово в Закарпатті і Еперешке в Угорщині. У результаті вжитих заходів на радянсько-угорському кордоні стали пропускати понад 11 млн. тонн вантажів, а потім 18-19 млн. тонн, в тому числі Батьово і Еперешке – половину експортно-імпорتنих радянсько-угорських вантажів.

Третій етап у прикордонному співробітництві, який ми виділяємо у своїх дослідженнях, припадав на другу половину 80-х років ХХ ст. Характерним для нього було посилення виробничо-економічних зв'язків, впроваджувалися нові форми співробітництва, усе далі і глибше вони охоплювали виробничу систему. Це стало можливим завдяки реформам, що здійснювалися в господарському управлінні в СРСР і, зокрема, у питаннях зовнішньоекономічної діяльності. З метою заохочення підприємств, що розвивали прямі зв'язки, їм залишалася уся валютна виручка від кооперативних поставок [4, с. 122].

Для поставок в рамках прямих зв'язків було передбачено спрощений митний режим, за яким дозвіл на експорт та імпорт надавався автоматично на базі укладених договорів. Було значно спрощено і порядок відрядження спеціалістів підприємств-учасників співробітництва, яке переросло в транскордонне. Транскордонне співробітництво – спеціальна система взаємодії між регіонами суміжних держав, пов'язаних спільним відрізком міждержавного кордону, де характер взаємодії в межах національних законодавств і міждержавних угод визначається відповідно до Мадридської Конвенції спільними рішеннями регіональної і місцевих влад. Найбільш відомою формою такого співробітництва є Єврорегіони (які можуть включати адміністративно-територіальні одиниці більше ніж двох країн, що відповідають зазначеному принципіві транскордонного співробітництва у місцях близького сходження кордонів кількох держав) [12, с. 457, 458].

Таким чином, третій етап на межі другої половини 80-90-х рр. ХХ ст. зіграв деяку позитивну роль у процесі трансформації прикордонної співпраці Закарпаття до транскордонного співробітництва регіонів. Проте, Закарпатська область реальну правосуб'єктність на здійснення транскордонних зв'язків загальноєвропейського типу з межуючими прикордонними адміністративно-територіальними одиницями отримала лише одночасно з незалежністю України. Цей період з 1991 р. до травня 2004 р. ми відносимо до четвертого етапу як прикордонного, так і транскордонного співробітництва, оскільки воно характеризується співробітництвом прикордонних територій незалежних держав, які утворилися після демократичних революцій та проголошення незалежності України.

Основою розвитку міжнародних відносин транскордонного співробітництва України з сусідніми державами стали загальноєвропейські норми і принципи. У 1993 р. Україна приєдналася до Європейської Рамкової конвенції про

транскордонне співробітництво між територіальними общинами, або властями, підписаної країнами-членами Ради Європи в м. Мадриді 21 травня 1980 р. (т. зв. Мадридська конвенція) [10, с. 387].

Додатковий протокол до Мадридської конвенції (№ 159) або перший Протокол [2, с. 144, 148] від 9 листопада 1995 р. підписаний державами-учасниками конвенції визначив правові засади транскордонної співпраці територіальних спільнот і влад. Протокол № 2 до Європейської Рамкової Конвенції (№ 169) [11, с. 149, 152] від 5 травня 1998 р. поширив принципи транскордонного співробітництва і на міжтериторіальну (міжрегіональну) співпрацю, тобто на взаємини регіонів різних країн, які навіть не межують безпосередньо один з одним. Таким чином, Рамкова конвенція разом із двома додатковими протоколами становить загальні правові засади транскордонного співробітництва регіонів держав Європи, в тому числі України і сусідніх держав.

П'ятий етап прикордонного співробітництва, яке перейшло у транскордонне, у своїх дослідженнях ми виділяємо з травня 2004 р., коли сусідні держави – Угорщина, Словаччина, Польща, які межують в межах кордонів України із Закарпатською областю стали членами Європейського Союзу (ЄС).

Згодом ЄС розширився на Схід за рахунок членства в названому економічному інтеграційному угрупованні нових країн – Румунії і Болгарії, з першою з яких також межує Закарпатська область.

Такі п'ять етапів прикордонної співпраці, яка переросла у транскордонне співробітництво притаманні для староприкордонних регіонів України, які розташовані на заході нашої держави. Особливо рельєфно і багатогранно таке співробітництво проявилось на прикладі Закарпатської області. Для східних та північно-східних новоприкордонних України такі етапи нехарактерні, оскільки до проголошення незалежності України для них були притаманні міжреспубліканські зв'язки в межах єдиного економічного простору колишнього Радянського Союзу.

У сучасному розвитку транскордонного співробітництва основну роль повинні відігравати регіональні органи самоврядування і територіальні громади прикордонних адміністративно-територіальних одиниць сусідніх держав.

Важливість нинішнього етапу транскордонного співробітництва України відповідно до європейських критеріїв обумовлений низкою об'єктивних чинників, які вже впливають на розвиток прикордонних регіонів України чи визначатимуть його майбутнє у короткостроковій та середньостроковій перспективах насамперед [13, с. 3]:

- зовнішньополітичною стратегією зближення України з Європейським Союзом, яка розглядає транскордонне співробітництво як один із інструментів європейської інтеграції країни. Про це свідчить зміст Стратегії та Національної Програми інтеграції України до Європейського Союзу, які визначають співробітництво органів влади місцевого та регіонального рівнів одним із шляхів європейської інтеграції держави;

- включення транскордонного співробітництва у перелік пріоритетів Концепції державної регіональної політики, схваленої у травні 2001 р. Цей документ визначає, що одним з принципів регіональної політики є „налагодження міжнародного співробітництва у сфері регіональної політики, наближення національного законодавства з цього питання до норм і стандартів Європейського Союзу, а також розвиток транскордонного співробітництва як дійового засобу зміцнення міждержавних відносин та вирішення регіональних проблем”. До засобів реалізації інтересів держави у сфері регіональної політики відноситься „стимулювання розвитку транскордонних та міжрегіональних економічних зв'язків та інтеграції, створення відповідних промислово-фінансових груп, інших сучасних форм господарювання”;

- увагою уряду України до питання активізації участі регіонів та громад України у транскордонному співробітництві, про що свідчить прийняття Закону України „Про транскордонне співробітництво” від 18 листопада 2003 року [6]. Це створює можливість апробувати, зокрема на території Закарпатської області різні шляхи гармонізації заходів регіональної політики України із відповідною політикою Європейського Союзу;

- формуванням нового зовнішнього кордону між Євросоюзом та Україною;
- можливістю користатися досвідом транскордонної співпраці західних регіонів Угорщини та Польщі, які впродовж другої половини 90-х років XX століття виконували функцію „зовнішніх регіонів” Європейського Союзу і отримали доступ до нових форм допомоги ЄС.

ВИСНОВКИ

Незважаючи на появу нових підходів до транскордонного співробітництва як на загальнодержавному, так і на регіональному рівнях, слід визнати, що співробітництво прикордонних регіонів України і сусідніх держав Центрально-Східної Європи (ЦСЕ) поки що не існує як цілісне, системне явище. Воно ще не повністю виконує важливу функцію соціально-економічного підйому межуючих регіонів наших країн. Проте, політична воля з боку державного керівництва України і країн Центрально-Східної Європи до розвитку добросусідських прикордонних відносин і транскордонного співробітництва існує. Але додаткової ініціативи, в тому числі і від української сторони, потребує активізація дій з метою реалізації практичних кроків на міжрегіональному рівні. Поки не наладиться ефективна система взаємодії і постійних контактів регіональних органів влади і самоврядування прикордонних адміністративно-територіальних одиниць України і межуючих країн ЦСЕ, кроки центральної влади із розвитку транскордонного співробітництва будуть мало результативними і переважно декларативними. Активізації транскордонних стосунків Закарпатської області, як ми вважаємо, буде служити спеціальна Програма співробітництва Закарпаття із сусідніми адміністративно-територіальними одиницями країн Центрально-Східної Європи.

Подальші публікації будуть спрямовані на дослідження перспективних напрямів прикордонного економічного

ПЕРЕЛІК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Височанський В.Ю. Прикордонні економічні відносини країн Центральної і Південно-Східної Європи 50-80-х рр. XX ст. / Височанський В.Ю., Чучка І.М., Проскура В.Ф. // Транскордонне співробітництво в умовах розширення Європейського Союзу на Схід: Монографія//В.П.Мікловда, М.А.Лендел, С.С.Слава, С.В.Сембер та ін. – Ужгород: Карпати, 2006. – 496 с.
2. Додатковий протокол до Європейської Рамкової Конвенції про транскордонне співробітництво між територіальними громадами або властями (версія українською мовою). – Братислава, 1999.
3. Дяченко Б.І. Особливості третього етапу транскордонного співробітництва Закарпатської області / Дяченко Б.І., Надь Н.М., Сідак С.В., Дяченко І.Б. // Науковий вісник Ужгородського університету. Серія „Економіка”, Спеціальний випуск 20. – Ужгород, 2006. – С. 125-132.
4. Дяченко Б.І. Транскордонне співробітництво Закарпатської області: етапи становлення та сучасні проблеми збереження гірської лісової екосистеми / Дяченко Б.І., Студеняк П.Ю., Чегіль В.І., Цицика М.Ю. // Науковий вісник Ужгородського університету. Серія „Економіка”, Спеціальний випуск 20. – Ужгород, 2006. – С. 119-125. 2
5. Економічна енциклопедія : [у 3 т.]. – Київ : Видавничий центр «Академія», 2002. / голова редакційної ради : Гаврилишин Б. Д. (голова) [та ін.]. Т. 3 / [відп. редактор Мочерний С. В. та ін.]. – 2002. – 952 с.
6. Закон України „Про транскордонне співробітництво” від 18 листопада 2003 року (Відомості Верховної Ради), 2004. - № 45. – С. 499.
7. Нариси історії Закарпаття. Том III (1946-1991). – Ужгород, 2003. – 648 с.
8. Наукові звіти Ужгородського відділу Інституту світової економіки міжнародних відносин НАН України за 1980-1990 рр. – 24 друк. арк.
9. Передрій О.С. Прикордонне співробітництво Закарпатської області із суміжними територіями сусідніх держав (1945-1990) / Передрій О.С., Студеняк П.Ю., Устич С.І., Дяченко Б.І. // Нариси історії Закарпаття. Том III (1946-1991). – Ужгород, 2003. – 648 с.
10. Постанова Верховної Ради України „Про присудження Україні до Європейської конвенції про основні принципи транскордонного співробітництва між територіальними громадами або органами влади 1980 року” / Україна на міжнародній арені. Збірник документів і матеріалів (1991-1995 рр.). У двох книгах. Книга 2. – К.: Юринком Інтер, 1998. – С. 387.
11. Протокол № 2 до Європейської Рамкової Конвенції про транскордонне співробітництво між територіальними громадами або властями, які стосуються міжтериторіального співробітництва (версія українською мовою). – Братислава, 1999.
12. Регіони України : проблеми та пріоритети соціально-економічного розвитку : Монографія / [З. С. Варналій, А. І. Мокій, О. Ф. Новикова, С. А. Романюк та ін.] за ред. З. С. Варналія. – К.: Знання України, 2005. – 498 с.
13. Стратегія транскордонного співробітництва „Карпати 2004-2011” (Проект)/ Агентство регіонального розвитку та транскордонного співробітництва „Закарпаття”, 2003. – 47 с. 1
14. Устич І.І. Развитие рыночных отношений в приграничном сотрудничестве / И.И.Устич // Институт социальных и экономических проблем зарубежных стран АН УССР: научный доклад. Проблемы развития приграничных экономических отношений СССР с европейскими странами – членами СЭВ. – Выпуск 3. – К. 1990. – С. 46-63.
15. Шманько Г.И. Приграничное сотрудничество социалистических стран: опыт, проблемы, перспективы / Шманько Г.И., Будкин В.С., Грефс К.Х. и др. – К.: Наук. думка, 1990. – 17 л.
16. Шманько Г.И. Развитие приграничного сотрудничества стран – членов СЭВ и прямых связей между предприятиями СССР и социалистических стран / Шманько Г.И., Динис Г.Г., Сюсько І.Н., Устич І.І. // Матеріали Всесоюзного наукового семінара, Ужгород, октябрь 1988. – М., 1989. – 69 с.
17. Шманько Г.И. Региональные аспекты приграничного экономического сотрудничества СРСР со странами СЭВ / Шманько Г.И., Сюсько І.Н., Пруница М.Ю. и др. // Раздел Ужгородського дела Інститута соціальних і економічних проблем зарубіжних країн АН УССР. – М., 1983. – 190 с.